

En universell utformet kirke

Innstilling fra komité D

Sammendrag av saksorienteringen

En anslår at 15-18% av befolkningen i Norge har en funksjonsnedsettelse. Mennesker med funksjonsnedsettelse er en sammensatt gruppe. Noen er født med en funksjonsnedsettelse, andre har fått den i løpet av livet. Noen funksjonsnedsettelse er synlige, noen er usynlige. Det kan være bevegelseshemminger, syns- eller hørselshemming, utviklingshemming og forskjellige sykdommer.

Sak 07/22 En universelt utformet kirke handler om hvordan en i dag forstår og tolker funksjonshemming og universell utforming. Saken beskriver mangfoldet av barrierer mennesker med funksjonsnedsettelse kan oppleve i kirken. Manglende tilgjengelighet resulterer blant annet i manglende representasjon i råd og utvalg, dette gjelder også for DnkU og UKM. Organisasjonen Unge funksjonshemmede, KABB (Kristent Arbeid Blant Blinde og svaksynte) og ungdommer med funksjonsnedsettelse har derfor bidratt med innspill til denne saken og behandlingen på UKM.

Komiteens merknader

Vi må ta inn over oss at funksjonshemmede blir diskriminert i samfunnet og i kirken. Selv om menneskerettighetene gjelder alle, noe som er presisert gjennom FNs konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), har funksjonshemmede ofte ikke mulighet til å benytte seg av rettighetene. Derfor er tilgjengelighet viktig for å kunne delta og bidra som alle andre.

Kirkerådet, Kirkemøte og UKM har tidligere kommet med uttalelser og tydelige vedtak om funksjonshemmedes rett til deltakelse i kirken og universell utforming, men lite har endret seg.

Alle har rett til å delta i beslutningsprosesser og bli tatt på alvor. Det skjer ikke i dag. Funksjonshemmede er alvorlig underrepresentert i kirkens demokratiske organer og dermed blir ikke alle stemmer hørt.

Komiteen anerkjenner at kirken har alt for lite kunnskap om funksjonshemming, om barrierer mennesker med funksjonsnedsettelse opplever og hva universell utforming går ut på.

I dag hviler alt for mye ansvar på enkeltpersoner. Mange opplever å alltid måtte si ifra om hva en har behov for. Dette kan være belastende og slitsomt og kan føre til selvsensur.

Komiteen ser at noen tolkninger av bibeltekster og spesielt helbredelsesfortellinger har bidratt til at en ser ned på mennesker med funksjonsnedsettelse. Det har også ført til tabuer og skam knyttet til funksjonshemming. Komiteen anerkjenner at mange funksjonshemmede har dårlige erfaringer med krenkende forkynnelse, ubehagelige og

grenseoverskridende erfaringer med forbønn, stakkarsliggjøring, umyndiggjøring osv. Tekster og salmer med mulige problematiske formuleringer må ikke sensureres, men krever refleksjon og bevissthet når man bruker dem. Vi må snakke om det!

Komiteen ønsker også å påpeke betydningen av en interseksjonell tilnærming til tema funksjonshemming. Dette kan bidra til å skape bevissthet om hvordan diskriminering kan forekomme for flere grunnlag samtidig og dermed utfordre til samhandling på tvers av sosiale grupper, som etniske og kulturelle minoriteter og skeive.

Når det gjelder aktiviteter må det etterstrebtes fellesaktiviteter alle føler seg inkludert i, fremfor spesialtiltak rettet mot en gruppe. Vi anerkjenner dog at tilrettelagte felleskap og tilrettelagt undervisning noen ganger kan være bra og viktig.

Funksjonsnedsettelse kan være svært mye forskjellig og komiteen ønsker å påpeke spesielt at mange funksjonsnedsettelse som psykiske lidelser og lese- og skrivevansker er usynlige og kan føre til utestenging fra felleskapet. Også veldig mange eldre har behov for bruk av individuelle hjelpemidler og dermed behov for universelle utformete omgivelser. Samtidig er det viktig å minne på at alle mennesker har funksjonsvariasjoner og det er ofte samfunnets normer som er problemet.

Situasjonen er så pass kritisk at vi er nødt til å ta drastiske og tydelige grep for å endre på dette. Vi må snakke om funksjonshemming, barrierer, mobbing og diskriminering. Og vi trenger at universell utforming settes på dagsorden i Den norske kirke. Vi må sammen ta ansvar og stille tydelige krav slik at kirken virkelig kan bli for alle.

Den norske kirke er forpliktet til å oppfylle likestillings- og diskrimineringslovens krav om universell utforming. Kravene i EUs Tilgjengelighetsdirektiv vil også bli gjennomført i norsk rett når direktivet innlemmes i EØS-avtalen. I tillegg har regjeringen uttalt at CRPD skal inkorporeres i norsk lov. Det betyr at dette er ikke et spørsmål om kirken vil gjøre det eller ei. Komiteen mener derimot at Den norske kirke bør være et forbilde på dette feltet.

Siden universell utforming skal behandles på Kirkemøte 2023 anser komiteen det som hensiktsmessig og sakssvarende å komme med mange og til dels detaljerte vedtakspunkt, siden disse kan innarbeides i saksforberedelsen til Kirkemøte.

Forslag til vedtak

- 1 **1. UKM 22 vil styrke representasjon av funksjonshemmede i**
- 2 **ungdomsdemokratiet ved å**
- 3 a) oppfordre DnkU til å utarbeide og innføre rutiner for universell utforming av
- 4 DnkU og UKM sammen med interesseorganisasjoner og andre med kompetanse
- 5 og erfaringer. Dette inkluderer bl.a. krav til lokaler som brukes, digitale
- 6 løsninger, program og lettleste saksdokumenter.
- 7 b) be DnkU å revidere mandatet for valgkomiteen for å inkludere kompetanse på
- 8 universell utforming blant kandidatene når en liste av kandidater utarbeides.
- 9
- 10 **2. UKM 22 oppfordrer menigheter og fellesråd**
- 11 a) til å aktiv jobbe for å styrke representasjon av funksjonshemmede i råd og
- 12 utvalg.
- 13 b) til å ta i bruk eksisterende kurs og veiledere om universell utforming og med
- 14 dette å styrke kunnskap og bevissthet i menigheten.

15 c) å gi tegnspråk plass i gudstjenesten, kirkelig undervisning og aktiviteter med
16 barn og unge.

17

18 **3. UKM 22 oppfordrer Kirkerådet sterkt til**

19 a) å styrke representasjon av delegater med funksjonshemming på Kirkemøte.

20 b) å opprette et nasjonalt kirkelig råd for funksjonshemmede, der også ansatte
21 med funksjonsnedsettelse er representert. Rådet må være representert på
22 Kirkemøte

23 c) at det utarbeides tydelige minstekrav om universell utforming av kirker,
24 kirkens utearealer og menighetens aktiviteter. Dette innebærer:

25 o krav om informasjon om tilgjengelighet på menighetens nettsider og i
26 forkant av arrangement.

27 o rutiner for at menigheter legger ut bibeltekster og salmer i forkant av
28 gudstjenesten på menighetens nettsider.

29 o minstekrav om materiell og utstyr menigheter skal ha.

30 d) å presisere hvem som har ansvar for oppfølgingen av universell utforming på
31 alle nivåer i kirken.

32 e) å sørge for at menighetens ansatte og tillitsvalgte har kjennskap og tilgang til
33 en koordinert rådgivningstjeneste om funksjonshemming og universell
34 utforming.

35 f) å sørge for et kunnskapsløft om CRPD, andre relevante lover og universell
36 utforming ved å forplikte ansatte og oppfordre frivillige til kursing på feltet.

37 g) å sette av midler til kartlegging og forskning om funksjonshemmedes
38 situasjon i kirken.

39 h) å gi funksjonshemmingsteologi og normkritikk en plass i planer for
40 konfirmantundervisning.

41 i) å innarbeide universell utforming i kirkens veiledere, opplegg og planer.

42 j) å øremerke økonomiske og personelle ressurser til universell utforming
43 generelt og å prioritere midler til prosjekter som bidrar til å fremme
44 universell utforming, som for eksempel en forbedret salmebokapp.

45 k) å innarbeide universell utforming som krav i anskaffelser og ombygginger.

46 l) å sørge for at kirkens digitale tjenester, inklusive digitalt kirkevalg oppfyller
47 EUs tilgjengelighetsdirektiv.

48 m) å sørge for at kirken.no blir en nettside som er brukervennlig og oppfyller
49 EUs tilgjengelighetsdirektiv.

50 n) jobbe aktivt for at flere funksjonshemmede (inklusive utviklingshemmede)
51 blir ansatt i kirken.

52

53 **5. UKM 22 oppfordrer Bispemøte**

54 a) til å fremme kjennskap om funksjonshemmingsteologi og å tematisere
55 universell utforming under visitaser.

56 b) til å anerkjenne at teologi har blitt og fortsatt blir misbrukt i møte med
57 funksjonshemmede og å ta tydelig avstand fra grenseoverskridende forbønn
58 om helbredelse.

59 **6. UKM 22 oppfordrer Samisk kirkeråd og SUNG**

60 a) til å tematisere funksjonshemming og universell utforming og å jobbe med
61 strategier som bidrar til at retten til trosutøvelse ivaretas for funksjonshemmede
62 med samisk bakgrunn.

- 63 b) jobbe med å styrke representasjon av funksjonshemmede i råd og utvalg.
64
- 65 **7. UKM 22 oppfordrer**
66 **a) utdanningsinstitusjoner** til å gi funksjonshemmingsteologi (større) plass i
67 fagplaner for kirkelige utdannelser.
68 **b) Døvekirken, Kirkerådet og bispedømmene** til å fremme samhandling
69 mellom Døvekirken og hørende menigheter.
70 **c) Kirkerådet og bispedømmene** til å snakke om funksjonshemming og
71 universell utforming i tverreligøse og økumeniske sammenheng.
72
- 73 **8. UKM 22 ber DnkU**
74 a) til å – sammen med interesseorganisasjoner, Samarbeidsråd for tros- og
75 livssynssamfunn og Norges Kristne Råd – henvende seg til helse- og
76 omsorgsministeren, barne- og familieministeren og kultur- og
77 likestillingsministeren for å fremme spesielt:
78 ○ retten til trosutøvelse for mennesker som mottar helse- og
79 omsorgstjenester.
80 ○ utfordringer knyttet til manglende økonomiske ressurser i kommunene
81 for tilrettelegging for retten til tros- og livssynsutøvelse for
82 funksjonshemmede.
83 ○ ivaretagelsen av retten til tros- og livssynsutøvelsen når inkorporering av
84 CRPD nå vurderes av regjeringen.
85 b) ta kontakt med media for å fremme anliggender i denne saken.
86

Saksorientering

Bakgrunn

Funksjonshemming²

En person som har en funksjonsnedsettelse, er ikke nødvendigvis funksjonshemmet. Begrepet *funksjonshemming* brukes for å beskrive at en person med funksjonsnedsettelse i konkrete situasjoner møter barrierer som hindrer vedkommende tilgang til et sted eller en aktivitet.

- Et barn som ønsker å delta i speidergruppen kan for eksempel oppleve en funksjonshemming hvis barnet bruker rullestol og speidergruppen ofte møtes i utilgjengelig terreng.
- En ungdom som har vansker med å delta på arrangement med mange mennesker (for eksempel på grunn av autisme eller angst) vil kanskje ikke kunne delta på konfirmantleiren.
- Hvis presten under gudstjenesten viser med håndtegn at menigheten skal reise seg, men ikke sier det høyt, så er det for en som er synshemmet vanskelig å vite hva som skjer.
- Når en ungdom som bruker tegnspråk ønsker å delta i et utvalg sammen med hørende, men ikke får tilgang til en tolk, så kan hen ikke delta i demokratiske prosesser.

Denne relasjonelle forståelsen av funksjonshemming vektlegger altså ikke diagnoser eller medisinske forhold hos en person, men setter interaksjonen

mellom mennesker og omgivelser i sentrum. Begrepet brukes også for å vise til situasjoner der enkeltpersoner eller grupper opplever diskriminering på grunn av barrierer.

Den overordnede målsetningen for bærekraftsmålene er at ingen skal utelates – *Leave no one behind*. De mest sårbare menneskene skal prioriteres, deriblant mennesker med funksjonsnedsettelse.

Alle har rett til å delta

Alle personer, uansett funksjonsnedsettelse, har rett til å delta i samfunnet på lik linje med andre. Artikkel 30 i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) presiserer at dette også gjelder deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter og idrett.³ Ofte er det dårlig tilpassete lokaler som er problemet og som skaper barrierer for en likeverdig deltakelse. Andre hindre som kan nevnes, er mangel på transport eller ledsagere, men også manglende kunnskap og holdninger.⁴

Universell utforming

Universell utforming er derfor en forutsetning for å skape likeverdig tilgang til utdanning, fritid, arbeid, kultur og det offentlige rom. Universell utforming brukes som kriterium og strategi innen byggeplanlegging, planlegging av uteområder, tjeneste- og produktutvikling f.eks av digitale verktøy, men også innen pedagogikk, og skal sørge for at så mange forskjellige personer som mulig kan delta i samfunnet.

Med "universell utforming" menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. "Universell utforming" skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det. (CRPD, artikkel 2)

Definisjonen fra FN-konvensjonen vektlegger likeverdig tilgjengelighet som en målsetning og er derfor godt egnet til å jobbe politisk og faglig med temaet. Definisjonen i norske lover er smalere. Der er universell utforming begrenset til å gjelde fysiske forhold.⁵

Det kan være nyttig å skjelne mellom universell utforming som strategier og retningslinjer (for eksempel verdier, lover planer og tekniske løsninger) og som konkrete individuelle erfaringer av tilgjengelighet. Det er først når enkeltpersoner opplever tilgjengelighet til et bygg eller en aktivitet at en kan vurdere graden av universell utforming. Derfor er det også et viktig prinsipp at det ikke er nok å oppfylle en sjekkliste, men at det må være en kontinuerlig prosess og at det bare er de som bruker utformingene, som kan evaluere den.⁶

Universell utforming er ikke bare nødvendig for personer med funksjonshemninger, men også bra for flere. Trinnfri adgang er nødvendig for en rullestolbruker, men også for en som triller en barnevogn eller går med

krykker. Teksting av videoer er nødvendig for en hørselshemmet, men er også praktisk når en ser på noe med vanskelig dialekt. Den blå salmeboken er ikke bare nødvendig for personer som ser dårlig, men også for en som har dysleksi.⁷

I tillegg til gode universelle løsninger for tilgjengelighet, vil det også alltid være behov for individuelle løsninger som styrker individuelle forutsetninger for deltakelse, som bruk av rullestol eller personlig assistanse.

Barrierer i kirken

Også i kirken opplever mange personer med funksjonsnedsettelse barrierer for deltakelse. Universell utforming i kirken handler for eksempel om:

- Er informasjonen om menighetens aktiviteter på menighetens nettsider utformet på en slik måte at den kan leses av alle, også synshemmede?
- Hvordan er tilgjengeligheten i menighetens ungdomsklubb? Mange lokaler har trapper, dårlig belysning og mye lyd.
- Er gudstjenesten utformet på en slik måte at alle kan delta? Finnes salmeboken på punktskrift? Er det en rampe opp til døpefonten? Er det greit om noen ikke klarer å sitte stille?
- Mange, spesielt eldre kirker, er ikke universelt utformet. En del har en inngangsrampe (ofte som sideinngang, noe som kan oppleves som stigmatiserende) og HC-toalett, men mangler tilgang til lesepult, alterring og lysglobe i passe høyde.

Men universell utforming som fagfelt og visjon handler om mye mer:

- På hvilken måte kommuniserer Den norske kirke at kirken er for alle?
- Er trosopplæringen og aktiviteter for barn og unge tilgjengelige og tilrettelagt for alle, ikke bare med tanke på fysisk tilgjengelighet, men også med tanke på språk, innhold og pedagogikk? Finnes tilbud om tilrettelagt konfirmantundervisning?
- Rekrutterer Den norske kirke personer med funksjonsnedsettelse til stillinger i menigheter? Får ansatte i kirken med funksjonsnedsettelse nødvendig tilrettelegging?⁸
- Hvilke holdninger og verdier og hvilket menneskesyn kommer til uttrykk i undervisning og forkynnelse? Hvilken innflytelse har funksjonshemmingsteologi i utformingen av og praksis for liturgi, felleskap og tilhørighet?
- Manglende tilgjengelighet resulterer i manglende representasjon i råd og utvalg, kirkevalg og innen frivillighet på alle nivåer i kirken. Hvilken bevissthet har en om det i Den norske kirke og hvilke strategier har kirken for å motvirke det?

Ingenting om oss uten oss

«Nothing about us, without us» er mottoet til Disabled Peoples' International, som har påvirket dagens forståelse av funksjonshemming og påvirket utformingen av CRPD. Slagordet brukes til å kommunisere ideen om at ingen politikk skal bestemmes av noen representant uten full og direkte deltakelse fra medlemmer av gruppen som er berørt av den politikken. Personer med funksjonsnedsettelse opplever manglende representasjon i politikk og samfunn ellers. Det er lite som tyder på at dette er annerledes i råd og utvalg på alle nivåer i Den norske kirke. Også UKM må reflektere over hvordan

representasjon og medvirkning ivaretas når saken «En universelt utformet kirke» behandles.

Teologi

Sentrale verdier i kristendommen er nestekjærlighet, menneskeverd og rettferd. Alt liv er skapt og ingen menneskeliv er mindre verd enn andre. «Vår skaper skapte alle mennesker i Guds bilde, ikke bare noen mennesker. Slik sett er det for kirken ekskludering, ikke inkludering, som krever begrunnelse» (Kirkenes verdensråd, Tilværelsens gave, 2016).

Allikevel er våre tradisjoner, bibelske tolkninger og forkynnelsen mer eller mindre ubevisst preget av tradisjonelle forståelser av funksjonsnedsettelse som straff fra Gud. Mange mennesker med funksjonsnedsettelse opplever for eksempel helbredelsestekstene som problematiske.

Disability theology / funksjonshemmingsteologi belyser og utfordrer den tradisjonelle og etablerte forståelsen av bibelske fortellinger og bilder som handler om et liv fritt for sykdom og kroppslige lidelser og tolker bibelske tekster med et blikk på språk og holdninger til funksjonsnedsettelse.